

вирішенні гострих соціальних та екологічних проблем, захисті національного виробника, забезпеченні його конкурентоспроможності й національній безпеці тощо. Особливо велика відповідальність покладається на державні інституції тих країн, чиї суспільства тільки стали на шлях самоорганізації та особливо чутливі до негативних проявів процесу глобалізації світу [2].

Список використаних джерел

1. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. К : НІСД, 2011. 336 с.

2. Медвідь Ф. Українська національна ідея як детермінанта державотворчих процесів. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1. С. 35-43. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/medvid_ukrainska.pdf

СТЕЧИШИН Алла Василівна,
доцент кафедри права імені академіка
УАН о. Івана Луцького ЗВО
«Університет Короля Данила»,
кандидат юридичних наук

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК АРХЕТИП УКРАЇНЬСЬКОЇ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ВІД ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ СУБСИДАРНOSTI

В умовах широкомасштабної агресії РФ проти України, відбувається не лише збройний конфлікт, а й цивілізаційне зіткнення двох полярних моделей державотворення: авторитарно-централізованої та демократично-децентралізованої. Інститут місцевого самоврядування в цьому контексті набуває значення ключового маркера української національної ідентичності, демонструючи історичну схильність українського соціуму до горизонтальної самоорганізації та поліцентричності влади. Успішність реформи децентралізації та стійкість територіальних громад під час воєнного стану емпірично підтвердили життєздатність муніципальної влади як фундаменту національної безпеки. Відтак, наукове осмислення місцевого самоврядування крізь призму історико-правової традиції дозволяє ідентифікувати його як наріжний камінь вітчизняного конституційного ладу та запоруку європейського вектору розвитку.

Дослідження феномену місцевого самоврядування в українській правовій науці вимагає виходу за межі суто нормативістського підходу та звернення до історико-ментальних засад права. Аналіз еволюції публічної влади на українських землях дозволяє стверджувати, що ідея субсидарності –

вирішення питань на рівні, найближчому до людини [2, с. 233], є наскрізною для вітчизняної політичної культури.

Гене́за місцевого самоврядування в Україні бере початок від звичаєвого права та вічових традицій Київської Русі. Віче як інститут безпосередньої демократії забезпечувало участь населення міст у вирішенні питань війни і миру, закликанні князя та формуванні адміністрації. Це заклало архетип договірних відносин між владою та громадою, де правитель легітимізувався не лише сакральним походженням, а й згодою підвладних («ряд») [1].

Ключовим етапом інституціоналізації місцевого самоврядування стала рецепція Магдебурзького права у XIV–XVII століттях. Надання українським містам права на самоврядування інтегрувало Україну в європейський правовий простір та сформувало міську культуру, засновану на верховенстві права, виборності магістрату та майновій відповідальності. Магдебурзьке право виховало почуття громадянської гідності та розуміння міста як корпорації вільних громадян, що мають право на автономію від державної адміністрації. Навіть після скасування Магдебурзького права Російською імперією, пам'ять про нього залишалася важливим елементом правосвідомості, стримуючи повну уніфікацію українських земель з імперським простором.

Козацька доба трансформувала муніципальні традиції у специфічну форму полково-сотенного устрою, де військова та цивільна влада поєднувалися на засадах виборності. Попри мілітаризований характер, козацька адміністрація спиралася на звичаєве право та волю громади, що знайшло відображення у конституційних проєктах Пилипа Орлика. У ст. 6 Конституції 1710 року чітко прослідковується ідея обмеження гетьманського самовладдя та відновлення стародавніх прав міст на самоврядування, що свідчить про глибоке вкорінення цієї ідеї в політичній думці еліти того часу [1].

Наукове осмислення ролі місцевого самоврядування у XIX – на початку XX ст. пов'язане з іменами М. Костомарова, М. Драгоманова, М. Грушевського. Вони розглядали громаду як первинну клітину суспільного організму, а державу, як союз вільних громад. Хоча їхні погляди часто мали федералістське забарвлення, в їх основі лежало переконання, що реальне народовладдя можливе лише за умови сильного місцевого самоврядування. Ця теоретична база стала основою для спроб розбудови місцевої влади в період Української Народної Республіки.

Радянський період став епохою деформації інституту місцевого самоврядування. Система рад, будучи формально виборною, фактично виконувала роль трансмісії рішень комуністичної партії, а принцип демократичного централізму нівелював будь-яку місцеву ініціативу. Це призвело до патерналізму та відчуження громадян від публічних справ, наслідки чого Україна долає досі.

Сучасний етап розвитку місцевого самоврядування, започаткований прийняттям Конституції України 1996 року та активізований реформою децентралізації 2014 року, є поверненням до природних для України засад

урядування. Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Україною, стала нормативним орієнтиром для побудови моделі, де органи місцевого самоврядування наділені реальними повноваженнями, фінансами та відповідальністю.

В умовах війни місцеве самоврядування продемонструвало свою суб'єктність. Громади стали центрами опору, волонтерства та гуманітарної допомоги. Здатність до самоорганізації на рівні міста чи села в критичний момент, коли центральні механізми управління були перевантажені або порушені, стала вирішальним фактором збереження керованості державою. Це підтверджує тезу, що українська ідентичність базується на принципі вільної кооперації громадян, а не на сліпому підпорядкуванні вертикалі.

Перспективи розвитку місцевого самоврядування лежать у площині завершення конституційної реформи, запровадження інституту префектів для нагляду за законністю (без втручання у господарську діяльність) та гармонізації муніципального законодавства з правом ЄС. Важливим завданням є також відновлення місцевого самоврядування на деокупованих територіях, де цей інститут має стати інструментом реінтеграції та відновлення правового порядку.

Таким чином, місцеве самоврядування в Україні є не запозиченою, а автохтонною політико-правовою традицією, яка формувала національну ідентичність протягом століть. Від вічових зібрань та Магдебурзького права до сучасних об'єднаних територіальних громад – ідея самоврядності виступає втіленням прагнення українців до свободи та народовладдя. Розвиток дієздатного місцевого самоврядування є безальтернативним шляхом для утвердження України як європейської правової держави, оскільки саме на місцевому рівні формується громадянське суспільство та реалізується право громадян на участь в управлінні державними справами.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні : монографія / В. О. Антоненко, М. О. Баймуратов, О. В. Батанов та ін. ; за ред. В. В. Кравченка, М. О. Баймуратова, О. В. Батанова. К. : Атіка, 2007. 864 с.

2. Стеців Р. С. Поняття принципу субсидіарності в праві ЄС. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. Вип. 89: частина 4. 2025. С. 232-237.

